

MAARJAMAA

V E L L O S A L O R I N G K I R I

Nr. 1 (132)

XXV aastakäik

Tõnisepäev 2011

„Paar imet“ ehk Johannes Paulus ja meie oma Eduard

Igal rahval on kuulsaid mehi. Eestlane on uhke, et Kristjan Palusalu võitis 1936. a. olümpiamängudel kaks kuldmedalit: maailma tugevaim mees! Ei leidunud mitte kedagi, kes oleks suutnud teda võita. Maadlemises muidugi.

Jumalarahva kangelased – pühakud – on eluvõitluse võitjad. Meie päevil on maailmakuulsaks saanud nii hüljatute ema Teresa kui ka „Poola paavst“ Johannes Paulus II, kellest kuuleme nüüd lausa imeasju – loe ja imesta:

„Paavst Johannes Paulus II kuulutatakse õndsaks 1. mail, teatas Vatikan reedel, kui ametis olev kirikupea Benedictus XVI oli ametliku määruse allkirjastanud. Ajalehe Il Giornale ja Vatikani asjatundja Marco Tosatti sõnul on kinnitatud Johannes Paulusele omistatud esimene ime, milleks on Prantsuse nunna Marie Simone-Pierre'i ravimine Parkinsoni tõvest. 2. aprillil 2005. aastal 84-aastasena surnud Johannes Paulus II kannatas samuti Parkinsoni tõve all, vahendab BNS. Õndsaks kuulutamiseks on vaja ühte ja pühakuks saamiseks kahte imet,“ võisime lugeda 14. jaanuari Delfis.

Kas tõesti on pühakuks saamiseks vaja kaht imet? Palusalu sai kaks kuldmedalit mitte kahe imeteo, vaid kõigi vastaste võitmise eest. Pühakuks saab kõigi eluraskuste võitmise, mitte imetegude eest. Pühak ei ole see, kes teeb imesid, vaid kes teeb igapäevaseid asju imehästi, on tabavalt öeldud. Tuleb küll lisada: kogu eluaja. Ei saa unustada ka seda, et eestikeelset teavet meil õigupoolest polegi: asjata otsiksime artiklit *õndsakskuulutamine* meie *Eesti Nõukogude Entsüklopeedias*. Teist entsüklopeediat meil aga kahjuks veel ei ole.

Õndsakskuulutamisest rääkimiseks annab põhjust veel see, et esimese Eesti Vabariigi kodanikuna ootab praegu märtriskuulutamist Maarjamaa katoliiklaste hingekarjane, piiskop Eduard Profittlich, kelle küüditamisest (juunis 1941) möödub tänava 70 aastat. Ta suri märtrina Kirovi vanglas kaheksa kuud hiljem, 22. veebruaril 1942.

Pühad ja pühakud

Mõistet *pühak* kasutab mitu usundit. Üldiselt tähendab see „eeskujulikku usklikku“, „usukangelast“. Selle mõiste täpsemat tähendust tuleb aga küsida eri uskkondade käest. Kristlikke kirikuid on praegu kümneid tuhandeid ning sõna *pühak* tarvitatakse sealgi mitmes tähenduses. Erinevad on ka kriteeriumid, mille põhjal usklikke pühakuks kuulutatakse.

Suurim ja vanim – Rooma kirik – austab pühakutena neid, keda kirik on pühakuks tunnistanud. Esimesel kristlikul aastatuhandel toimus see mitut moodi, teisel – ainult ametliku pühakukskuulutamise ehk *kanonisatsiooni* teel.

Kas elas püha elu?

Kanoniseerimisele eelneb kohustuslik uurimisprotseduur, mida teostab Kiriku kanonisatsiooniamet (*Congregatio de Causis Sanctorum*). Meil Eestis on vaja eriti rõhutada, et mitte kedagi ei kanoniseerita ilma tema eluloo põhjaliku läbiuurimiseta. Uurimistöö peab välja selgitama, kas esitletav *elas püha elu*, oli „silmapaistev Jumalariigi tunnistaja“. Kui see nii on, esitatakse tulemus paavstile. Tema otsusest oleneb, kas kanonisatsioon toimub. Piduliku väljakuulutamisliturgia tavaliseks paigaks on Peetri kirik Vatikanilinnas.

Uurimisprotseduuri on pidevalt täiendatud. Praegu (a-st 1983) kehtiva korra kohaselt toimub see kahes kohas: piiskopkonnas, kus esitatakse elas (või surmati) ja kanonisatsiooniametis. Kõigepealt saadab piiskopkond Rooma taotluse protseduuri alustamiseks. Kui Rooma amet loa annab, algab piiskopkonnas täieliku dokumentatsiooni kogumine. Kogutud andmestik esitatakse Rooma kanonisatsiooniametile, kes koondab selle ametlikku kokkuvõttesse (lad *Positio*), mis esitatakse paavstile. *Positio* on kogu edasise asjakäigu alus.

Märtrid

Veretunnistaja puhul teeb *Positio* kindlaks, et ta oli valmis oma usu eest surema ning jäi surmani oma otsuse juurde. Võib ju juhtuda, et kanoniseerimiseks esitatu tapeti küll tema usu pärast, ent kas ta ise oli valmis oma elu usu nimel ohvriks tooma? Piiskop Eduardi puhul näiteks on selge, et ta valis oma Eestisse jäämise teades, mis teda ähvardab – oma viimases kirjas omastele ütles ta ju: „See oleks kõige ilusam lõpp minu elule.“ Õnneks teame ka seda, et ta jäi ustavaks surmani: veel mõni tund enne surma pühitses ta vanglas püha Armulauda.

Kui amet *Positio* heaks kiidab, teeb paavst otsuse, kas esitletu **õndsaks** kuulutada või mitte (õndsakskuulutamine e beatifikatsioon tähendab liturgilise austamise luba teatud territooriumil või ordus). Kanonisatsiooni teine ja kõrgeim aste – **pühakuks** kuulutamise (liturgilise austamise luba kogu kirikus) – on samuti paavsti otsustada. Ta ei ole kohustatud seda tegema: mitte kõiki õndsaid ei ole pühakuteks kuulutatud.

Kanoniseeritud õndsate ja pühakute nimed avaldatakse Kiriku ametlikus väljaandes nimega *Martyrologium Romanum* (2004. aasta väljaanne sisaldab 6658 nime ning loetleb peale selle veel 6851 anonüümseks jäävat pühakut). *Martyrologium* on Rooma kiriku ametlik väljaanne; eraalgatusel välja antud *Bibliotheca Sanctorum* (18 köidet, 1961-1999) sisaldab – koos elulugudega – palju rohkem nimesid, sh ka Idakirikutes austatavate pühakute omi.

Õigeusu kirikutel ei ole ühtset pühakuskuulutamise moodust, eri osakirikud talitavad igauks oma kehtiva korra kohaselt. Eesti Ap.-Õigeusu Kiriku piiskopi Platoni (Paul Kulbusch, mõrvati 14. jaan. 1919 Tartus) kuulutasid näiteks a. 2000 pühakuks nii Vene Ap.-Õigeusu Kirik kui ka Konstantinoopoli Oikumeeniline Patriarhaat.

Katoliku kirikus on, nagu juba öeldud, siiani kanonisatsiooniks esitatud üksainus Eesti Vabariigi kodanik – piiskop Eduard Proffittlich, Eesti katoliiklaste kirikupea aastatel 1931-1942 – koos 15 teise ateismi ohvriga. See toimus 30. jaanuaril 2002 (lähemalt vt Mm 133).

Mis on „vajalik“ ime?

Et meie ateistlik *ENE* sellenimelist artiklit ei too, ei pane vist kedagi imestama – küll aga meie meediarahva teadmatus ime rollist kanoniseerimisel. Muuhulgas levis ka selline „teave“: „Õndsaks kuulutamiseks peab isik olema korda saatnud ühe ime ning pühakuks saamiseks on vajalik kahe ime kordasaatmine.“ (*Postimees* 14. jaan.) Nii see küll ei ole. Katsume asja veidi „korda saada.“

Lihtsustades võib öelda: siin kõneks olev ime on *Jumala kinnitus kanoniseeritava jõudmisest taeva*. Pärast *Positio* valmimist jääb Kirik ootama ja palvetama: „Issand, kui Sa tahad, et me selle Sinu ustava tunnistaja õndsaks kuulutame, siis anna meile teada!“ Selles mõttes palvetas Parkinsoni tõbe põdev öde Marie.

Arstide jaoks on Parkinsoni tõbi nn mitteväljaravitav haigus: haigestunud saab küll aidata, kuid mitte terveks teha. Ent öde Marie tunnistasid arstid täiesti paranenuks. Pangem tähele: arstid ei tuvastanud mingit *imet*, vaid seda, et parandamatult haige patsient oli täiesti terve. Selle tunnistuse andsid kaks sõltumatut arsti. Kas terveks saamist tuvastanud arstid ise seda äkilist paranemist imeks pidasid, seda neilt ei küsitud. Delfi 14. jaanuari teates on eksitav ka sõna *ravimine*: tegemist on *terveks saamisega* haigusest, mis pole väljaravitav.

Omistada, seostada, korda saata

Vähe sellest: pole võimalik, et *Il Giornale* ja Vatikani esindaja *omistasid* ime Johannes Paulusele, nagu ütleb *Delfi* teade. Siinkohal ei piisaks eestlasest lugejale aga ka sõnast *seostasid*, mis oleks iseenesest korrektne. Tuleks öelda pikemalt, umbes nii: *Paavst tunnistas öde Marie tervenemise Jumala kinnituseks Johannes Pauluse õndsussejõudmisest*. Nii et tervenemist ei tunnistanud „siin maa peal“ imeks arstid, vaid Benedictus XVI.

Ent seesama paavst õpetab ka, et niisugust imet võib teha ainult Looja, looduseaduste andja. *Postimehes* ilmunud väide – *õndsaks kuulutamiseks peab isik olema korda saatnud ühe ime* – omistab seega katoliku kirikule midagi, mida too ei usu. Kas me niisugust Eestit tahtsimegi? Kuid niisugune ta ju on: olugi et oleme juba tükk aega Euroopa Liidus, „omistame“ oma liitlastele ikka veel asju, millest nood pole kurja undki näinud.

„Ta on tõesti üles tõusnud!“

Ristiusk on imedeusk: keskseks imeks on surnuist ülestõusmine – nii suur ime, et isegi apostlid *pidasid seda tühjaks jutuks ja ei uskunud naisi*, kes tulid neile ülestõusnud Õpetajalt sõna tooma (Lk 24:11). Ristikiriku keskseks pühaks on siis ka Ülestõusmispühad, mil usklikud tervitavad sõnadega: „Kristus on surnuist üles tõusnud!“ ja „Ta on tõesti üles tõusnud!“

Ristikirik on algusest peale uskunud, et Looja võib ka inimestele oma imettegevast väest osa anda: *Minge ja kuulutage: Taevariik on ligi tulnud! Tehke terveks haiged, äratage üles surnud, tehke puhtaks pidalitõbised, ajage välja kurjad vaimud!* (Mt 10:7j) *Seitsekümmend kaks jüngrit tulid rõõmuga tagasi ja ütlesid: „Issand – Sinu Nime väel kuulavad isegi kurjad vaimud meie sõna!“* (Lk 10:17)

Kristlikus kirjanduses esinevad küll sõnad *imetegija*, *imettegev* jms, ent need ei tähenda iial seda, et keegi võiks mingist „omast väest“ imet teha – ei, see sünnib ainult Jumala loal. Soolapuhujat imearstiks nimetamast see muidugi ei takista kedagi, ent ristiinimene seda ei tee.

„Tabamata ime,“

oma dramaatilise esikteose, kirjutasin Kopenhaagenis 1912. a. esimesel poolel, raamatuks valmis ta sama aasta novembris Tallinnas „Maa“ kirjastusel,“ jutustab Eduard Vilde. „*Näidendi idee pookis mulle ajavaim pähe, asjaomane miljööline ainestik oli ideele immanentne. See on lugu, traagiline lugu kunstidesperaadost, milline tüüp meil uue sajandi algusest peale arvukamalt hakkas esinema. Piirdus kunstidele andujate kuulsuseiha enne seda vaid tunnustusega kodumaal, isegi kodulinna, siis hakati nüüd kirglikult kippuma „Euroopasse“; alles sealne loorber tundus küllalt kohasena geeniuustele, kelle surematuse avastajad nad olid peamiselt ise. Ükski kahtlus, ükski hoiatus ega õpetus ei leia teed säherduse esteetilise ristsõitja teadvusse, äparduvad esinemised teda ei heiduta, arenemisaja ülemäärane pikkus tema kannatust ei katkesta, sest tema fanaatlik usk enda suurusesse on hävinemata.“*

Nii kirjutas Vilde aastat sada tagasi. Kas on ajad-asjad muutunud, või „poeme Euroopasse“ koguni veelgi kirglikumalt kui tollal? Oleme valmis kasvõi „sada sinist imet“ tegema, et aga „imedemaale“ jõuda? Näib, et selles mõttes on eestlased üsna imelembene rahvas. Ent ristirahvas – need, keda ime on hoopis tabanud – laulab sellest, hoopis teistsugusest imest:

*Oh Jeesus, oma püha nime mu südamesse kirjuta,
et Sinu suure armu ime võiks hinge sisse vajuda,
et sõna, töö ja terve elu siis kuulutaks Su nime ilu!*